

قضا زنده را گد جان برید
 چشبین گفت بیند تیر پوشش
 ز دست شما مرده بر خشکشتین
 که پسندین ز تیمار و دروم پسیج
 ۹۵ فدا پوشش کردی مگر مرگ خویش
 محقق جو بر مرده ریزد گلش
 ز بجزان طغیان که در خاک رفت
 تو پاک آمدی بر حذر باشت و پاک
 کنون باید این منغ یا پاسب است
 ۱۰۰ نشستی بجایے دگر کس بسے
 اگر تحیلوانی دگر تیغ زن
 حشر چشم اگر بگسلاند کمند
 ترا نینر چندان بود دست زور
 منه دل برین سال خورده تکان
 ۱۰۵ جو وسے رفت و نند و نماید بست

دگر کس بگوش گریبان وید
 جو سپید و نای رسیدش بگوش
 گزش دست بودے درید کفن
 که رونسے دو پیش از تو کروم سپج
 که مرگ منت نمانوان کردوش
 نه بروسے که بر خود بسوزد دلش
 چه نالی که پاک آمد و پاک رفت
 که بگنگ است ناپاک رفتن بجاک
 نه وقتے که سر رشته بروت ز دست
 نشین بجایے تو دگر کسے
 نخواهی چه بدون رانا کفن
 چو در ریگ مانده شود یاسے مند
 که پارت نه وقتے در ریگ گود
 که گنبد نیاید بره گردگان
 حساب از چش یک نش کچن بست

منرو رفت جسم ماسکی نازنین * کفن کرد چون کرشن ابرشیمین
 پنجم دور آمد پس از چند روز که بروی بگرید بناری و سوز
 چو پوسید و پیش حیرت کفن بفرکت چنین گفت باخوشستن
 من از کرم برگنده بودم بزور بکنند ازو باز کرمان گور
 دو بیستم جگر کرد روزی کباب که می گفت گویند با رباب
 درینا که بی مایه روزگار بروید گل و بشگفت نو بهار
 بی تیر و دس ماه و دروشت * بر آید که ما خاک باشم و خشت

حکایت

یکی پارسا سیرت حق پرست فتاوش یکی خشت زرین بیت
 سه بو شمنیش چنان خیر شد ز سودا دل روشنش تیره شد
 همه شب در اندیشه کین گنج و مال درو تا زیم ره نیاید زوال ۱۱۵
 و گر قامت عجبم از بهر خواست بناید بر کس دو تا کرد و راست
 مراے کنم پاسه بتش رخام درختان ستغش همه عمو خام
 یکی خسرو خاص ایپه دوستان در حیره اندر سرا بوستان
 بفر سووم از رقعہ بر رقعہ و دخت نف دیگران چشم و منقرم بسخت
 و گر زیر دوستان پندم خورش ۱۲۰ راحت و هم روح را پرورش

بسختی بگشت این تمه بستم
 خیالش خست کرد و کالیونگ
 فراغ مناجات و رازش نماند
 بصحرا بر آمد سه از عشوه مست
 ۱۲۰ یکے برس گور گل می سیرت
 بندش لختی و سرورفت پیر
 چه بندی درین خشت زرین دلت
 طمع رانه چندان دبانست باز
 بدار اسے و سرومایه ازین خشت است
 ۱۳۰ تو غافل در اندیشه سود و مال
 برین خاک چندین صبا بگذرد
 عجبار هوا چشم غفلت پرورخت
 بکن سر غفلت از چشم پاک
 که فروا شوی سر و چشم خاک
 که سرمایہ عمر شد پاسے مال
 که بر فزده از ما بجاسے رسد
 مغموم ہوس کشت عمرت نبوت
 کہ سروا شوی سر و چشم خاک

حکایت

میان دو تن دشمنی بود جنگ
 ۱۴۰ ز دیدار بسم تا بجیسے زمان
 سراز کہ بر یک دگر چون بلنگ
 کہ بر هر دو تنگ آمدے آسمان

کیے را آجیل بر سر آورده پیش
 بد اندیش وے را ورون شاگشت
 شہستان گورش در اندوہ دید
 خیران ببا پیش آمدند از
 خوش وقت مجموع آنکس که دوست
 پس از مرگ آنکس نباید گریست
 زروسے عداوت بہا زروسے زور
 سر تا جور دیدش تدریغ خاک
 وجودش گرفتار زندان گور
 چنان تکش گندہ خاک استخوان
 زور فلک بدیر روشیں ہلال
 کہ دست مرتجہ زور مست
 چنانش بود رحمت آمد زول
 پشیمان شد از کروہ و خوش نشست
 مکن شادمانی بگ کسے
 شنید این سخن عاصفے ہوشیار
 سر آمد برو روزگار ان عیش
 بگوشش پس از دستے برگشت
 کہ وقتے سرایش ز اندوہ دید
 ہی گفت با خود لب از خندہ باز
 پس از مرگ دشمن در آخرش دوست
 کہ روزے پس از مرگ دشمن نیست
 کیے تختہ برگزیدش از روسے گور
 دو چشم جہان پیش گندہ خاک
 تنش طعمہ کرم و تاراج مور
 کہ از عالج پر تویتا سریرہ وان
 ز جوہ زمان سر و قدش خلال
 جبدا کروہ اہم بندش ز بند
 کہ بہشت بر خاکش از گریہ گل
 بفرمود بر سنگ گوشش نوشت
 کہ دہت پس از روسے نماند سے
 نباید کاسے قادر کسوار

عجب گر تو حمت نیاری برو کہ بگریست دشمن نیاری برو
 تن ما شوو نیز روزے چنان کہ بروے سوزو دل دشمنان
 مگر در دل دوست جسم آیم * چو بیند کہ دشمن بخشایم
 ۱۵۰ بحالے رس کار سوز و زور کہ گوئی ورو ویدہ ہرگز نبور
 زوم تیشہ یک رند بر تل خاک بگوشش آدم ناک ورو ناک
 کہ زخما اگر مروی آستہ تر کہ چشم و بنا گوشش رویتہ

حکایت

شبے نقتہ ہووم بعنم سفر پئے کاروانے گرفتہ سر
 بر آمد یکے سہمگین باو و گرد کہ بر چشم دوم جہان تیرو کرد
 ۱۶۰ بر بہر یکے دستہ حنا لبور پنجہ نخبہ از پیر می زور
 پر گفتش اسے نازنین چہ من کہ داری دل آشفقہ مجھ من
 نہ چندان نشیند وین ویدہ خاک کہ بارش پنجہ توان کرو پاک
 ترا نفس رعنا جو کش ستر دو ان می برو تا سہ شیب گور
 اہن ناگت بگلاند کیب عنان باز توان گرفت از شیب

گفتار

۱۶۵ خب داری اسے اسچو گفتش کہ جان تو رعیت و ناسخس

چو مرغ از قفس گسست قید
 بنگه دار فرصت که عالم و میسبت
 سکندر که بر عالمی حکم داشت
 میسر نبودش کزو عملی
 ۱۷۰ برفتند و هر کس درود آنچه کیشست
 چس اول برین کار و اگر بنسیم
 پس از ما همین گل و بد بوستان
 دل اند و لارام دنیا بسند
 چو در خاکدان کدخفت مرو
 ۱۷۵ سر از جیب غفلت بر او کنون
 نه چون خوابی آمد شیز و
 پس اسے خاک را گز غنچه پ
 بران از دو سر چشمه دیده جوے

حکایت

ز عهد پد یار و دارم سے
 کہ در طبع نسیم لوح و دفتر خرید
 کہ باران رحمت برو بر دے
 نہ بہم کیے خاتم زر حنید

وگر رہ نگرود سعی تو صید
 دے پیش وانا بہ از عالمیت
 در آن دم کہ می رفت عالم گذشت
 ستانند و عملت و بندش دے
 مانند خبذ نام سیکو و زشت
 کہ یاران برفتند و ما بر ہم
 نشینند با یکدیگر دوستان
 کہ نشست باکس کہ دل پر کنند
 قیامت بیفتند از برے گرد
 کہ صدوا نمساند بحسرت نگون
 سروتن بشوئی ز گرد سفر
 سفر کرد حناہی بشہ غریب
 در آلاشے داری از خود بشوے

پد که ناگ یکے مستی - بخشه از دستم انگشتری
 چونشناسد انگشتری طفل خرد بشیرنی از دوسے توانند بو
 تو بسم قیمت عمر نشانی که در عیش شیرین بر انداختی
 قیامت که نیکان باعلی رسند ز قهر شرمی بر تریا رسند
 ۱۸۵ ترا خود بماند سر از تنگ پیش که گروت بر تید عملدار خویش
 برادر زکار بدان شرم دار که در دوسے نیکان شوی بسیار
 و در آن روز کز فعل پرسند قول انکو الغم را تن بلرزد هول
 بجایے که و بهشت خورد انبیا تو عذر گنه را چه داری بیا
 زمانے که طاعت بر غیبت برند ز سردان نا پارسا بگذرند
 ۱۹۰ ترا شرم نماید ز موی خویش که باشد زمان را قبول از تو پیش
 زبان را بجزر مجتنبین که بست ز طاعت بدارند که گاه دست
 تو بے عذر یکسو نشینی چون رو اے کم ز زن لای موی من
 مرا خود نباشد زبان آوری چنین گفت شاه سخن عنبری
 چو از راستی بگذری خم بود چه موی بود کز زنی کم بود
 ۱۹۵ بناز و طرب نفس پرورده گیر باقیم دشمن قوی کرده گیر
 یکے بچ گری می پرورید چو پرورده شد خواجه را پرورید

چو بر پیلوئے جان سپردن سخت
 تو دشمن چشبین نازنین پروری
 نه ابلیس و رحق ما طغنه زو
 ۲۰۰ نشان از بدبختی که در نفس است
 چو ملعون سپند آتش تو بر ما
 کجا سر بر آریم ازین عار و ننگ
 نظر دوست ناور کند سوسے تو
 زبان آورے پر سرش رفت گوشت
 نادانی که تا چار تخمش خوری
 کز انیان سیاید خنجر کار بد
 که ترسم شود وطن ابلیس راست
 خدایش براند از دور از بهر ما
 که با او بصلحیم و با حق جنگ
 چو در روے دشمن بود روئے تو

گرت دوست باید کرد بر خوری
 ۲۰۵ روا وارو از دوست بیگانگی
 نادانی که کمتہ بند دوست پائے
 سیم سید تا چه خواهی حسید
 تو از دوست گر عاقلی بر گرد
 نباید که فرمان دشمن بری
 که دشمن گزیند همجنانگی
 چو بسند که دشمن بود در سرے
 که خواهی دل از مهر یوسف بید
 که دشمن سیارو نگد در تو کرد

حکایت

کے برو بر بادشاهے ستیز
 ۲۱۰ گرفتار و دوست آن کیند تو
 بدشمن سپردش که خوش بریز
 ہی گفت با خود بزاری و سوز
 که از دست دشمن بخاروے

بناخن ز دشمن بدید پوست
 رفیقے کہ بر خود نیارد دوست
 تو با دوست یکدل شو یک سخن
 که خود پنج دشمن برار ز بن
 نہ سپدارم این زشت نامی پوست
 بخشنودی دشمن آزار دوست

حکایت

۲۱۵ یکے مال مرم تلبیس خورد
 چو بر خاست لعنت بر ابلیس کرد
 چنین گفتش ابلیس اندر سے
 کہ برگز ندیدم چو تو سبے
 ترا با سنت اسے فلان آشتی
 بچنگ چرا گردن اف آشتی
 ورنیج است من موو و یوزشت
 کہ دست ملک بر تو خواهد نوشت
 روا داری از همین بے باکیت
 کہ پکان نویسند تا پاکیت
 طریقے بہت آرو قناعے سچوے
 ۲۲۰ کہ یک لٹیکے صورت نہ بدوان
 وگر دست قدرت نداری بکار
 چو بیچارگان دست نداری برآر
 وگر رفت از اندازہ بیسرون ہوی
 چو گھنسی کہ بہ رفت نیک توئی
 وندرا شو چو بیستی و رصلی باز
 کہ ناگہ وہ توبہ گردد فساد
 ۲۲۵ عو زیر بار گنہ اسے سپر
 کہ حتمال عاحب بشو و در سفر
 چوے نیک مردان بیچار شتات
 کہ ہر کاین سعادت طلب کرو بافت

و لیکن تو وبتال دیوِ حسی ندانم کہ در صاکنان کہ کسی
پمپ کے اشاعت گرت کہ بر جاوہ شرح پیغمبر است

حکایت

۲۳۰ بکل آلودہ راہ سجد گرفت ز نجت نگون طالع ابد شگفت
بکے منع گردش کہ بت یداک مرو دامن آلودہ در جاسے پاک
مراستے در دل آمد برین کہ پاک ست و ختم بہشت برین
در آن جاسے پاکان اشپوار گیل آلودہ معصیت را چہ کار
بہشت آن ستاند کہ طاعت برد کرا نقد باید بضاحت برد
مکن دامن از گرد دولت بشوے کہ ناگہ زبالا بہ بندہ جوے
۲۳۵ مگو مرغ دولت ز قید محبت ہنوزش سرشتہ دارمی بہت
وگر دیر شد گرم رو باشو چیت زویر آمدن عنم نادر و درست
ہنوزت اجل دست خواہش بست ہر آور ہر گاہ دادار دست
مخسپ اسے گنہ کردہ خفتہ خیز بجزر گنہ آب چشمے بریز
چو حکم ضرورت بو کتابِ روسے بریزند ہارسے برین خاک کوسے
۲۴۰ در آہت نماذ شمع آرشین کسے را کہ بست آب روز نورش
بقدر ارماند خدا از ورم روان بزرگان شفیع آورم

حکایت

- ۲۴۰ ہی یادم آید ز عجب صغیر
بسیار مشغول مردم شدم
بر آوردم از بقیه‌ری فروش
که اسے شوخ چشم آخرت چندبار
تمہا نماند شدن طفل خورد
تو ہم طفل را ہی سببی اسے فقیر
کمن با فرومایہ مردم شست
بفترک پاکان بر آویز چنگ
۲۵۰ مریدان بقوت ز طفلان کم اند
بیاہوز رفتار از آن طفل حسد
ز نجیب ناپایان بست
اگر حاجتے داری این حلقہ گیر
برو خوشہ چین باش سعادت
۲۵۰ الا اسے مقتیان محراب انس
مشاہد روسے از گدایان خیل
- کہ عیدے برون آدم با پد
در آشوب خلق از پد کم شدم
پد ناگہانم بسالید گوشش
نگفتم کہ دستم ز دامن ہار
کہ مشکل توان راہ نا دیدہ برد
برو دامن راہ دانان بگیر
چہ کردی ز ہیبت فرو شوی دست
کہ عارف نداد زور پوزہ ننگ
شیخ چو دیوار مستحکم اند
کہ چون استعانت بدیوار برد
کہ در حلقہ پارسایان نشست
کہ سلطان ازین در نداد گزیر
کہ گرد آوری حسد من معرفت
چو مندوانشینید بر خوان قدس
کہ صاحب مروت نرند طفیل

کنون با حسرت و پاید این از گشت که منو مانند ره باز گشت

حکایت

یکے غده مسدود مسه تووه کرد * ز تیار وے خاطر آسوده کرد

شب مست شاتش بر فروخت نگون بخت کالیو حسرت من بسوخت

۲۶۰ دگر روز در خوشه چیدن نشست که یک چو ز حسرت من نمادش بدست

چو سگشته ویند درویش را یکے گفت پرورده خویش را

نخواهی که باستی چنین تیر و روز بدیوانگی حسرت من حسود مسوز

گر از دست شد عمت اندر ہی توانی که در حسرت من آتش زوی

نقصیحت بود نوشته اندر خستن پس از حسرت من خویش تن سوختن

۲۶۱ مکن جان من ششم دین و زرو داد ده حسرت من نیک نامی بساو

چو برشته بختی در افتد بند ازو نیک بختان بگیرند

تو پیش از عقوبت در غنوکوب که سودے نذار و خشان زیر چوب

برآز گر بیان غفلت سرت که منو مانند خجل در برت

حکایت

یکے نتیق بود بر منکیرے کذر کرد بر وے نگو محضے

۲۶۲ نشست از خجالت عوق کرده روے که آیا خجل کستم از شیخ کوے

شنید این سخن شیخ روشن روان
 نیاید همی شربت از خویشتن
 چنان شرم دار از خداوند خویش
 نیاسائی از جانب بیچ کس
 برو بر بشورید و گفت اسے جوان
 کہ حق حافظہ و شہم داری زمین
 کہ شربت زبیکانگان ست و خویش
 برو جانب حق نگہ دار و بس

حکایت

۲۷۵ زینجا چو گشت از غم عشق مست
 چنان دیو شہوت رضا داده بود
 تے داشت بانوسے مہر از رخام
 و آن لحظہ رویش پوشیدہ
 غم آلودہ پوست بکنجہ نشست
 ۲۸۰ زینجا دو دستش بوسید و پایست
 سندان دے دست و دست ہمکش
 روان گشتش از دیدہ بر تپہ جوے
 تو در روسے سنگے شدی نرسار
 بدامان یوسف و آویخت دست
 کہ چون گرگ در یوسف افتادہ بود
 برو متکلف ہامدادان و شام
 مہاوا کہ نیشت آیشش و نظر
 سہر بر نہ نفس ستمگاریست
 کہ اسے شہست چون نیشش
 بہ تہی پیشان کمن وقت خوش
 کہ برگرد و ناپاکی از من جوے
 ما ستم ناپاکی پروردگار
 چہ سہایہ غم کردی متن
 وزو حافظت ازو روی بند

بُغز آوری خواهش امروز کن که مندا مندا مجال سخن

حکایت

تپیدی کند گره بر جاسے پاک
تو آزادی از نا پسندیدہا
بر اندیش از آن بندہ پر گناہ
۲۹۰ اگر باز گروہ مصدق و نیاز
بکین آوری با کسے بر ستیز
کنون کرد باید عمل را حساب
کسے گرچہ بد کرد ہم بد نکرد
گر آئینہ از آہ گروہ سپاہ
۲۹۰ تبیس از گناہان خویش این نفس
که پیش از قیامت غم خویش خور
شود روشن آئینہ دل باہ
کہ روز قیامت ترسی ز کس

حکایت

غریب آدم و سواد حبش
برہ بریکے ٹوگہ ویدم بلند
بیج سفر کروم اندر نفس
یکے گفت کاین بندیان شب روند
دل از دہر فارغ سر از عیش خوش
تے چند مسکین و روپاے بند
بیابان گرفتہ چو مرغ اتقص
نصیحت نگیرند و حق نشوند

۳۰۰ چو بر کس نیلید زوستت ستم
 نگو نام را کس نگسیر و اسیر
 نیاورد عامل غش اندر میان
 وگر عفتش را فرب بہت زیر
 چو خدمت پسندیدہ آری بجاسے
 اگر بندہ کوشش کند بندہ وار ۳۰۵
 وگر کند رایت در بندگی
 قدم پیش نہ کر ملک بگذری
 ترا گر حجبان شمتہ گیرد چه غم
 پس از خدا و تہسس از امیر
 نہ نیدشد از رفع دیوانیان
 زبان حاشش نگرد و لب
 نہ نیدشی از دشمن تیرہ یاسے
 غزینش ہارو خداوند گل
 ز جاناری افت بخبہ بندگی
 کہ گر بازمانی نہ دو کتہی

حکایت

یکے را بچوگان شہ و امعان
 شب از ہقیداری نیارست نخت
 ۳۱۰ بشب گر بیروی بر شخہ سوز
 کسے روز محشر نگرد و خجیل
 بنوز اسر صلح واری چه ہم
 اگر ہوشمندی ز داور بخنواہ
 کرے کہ آورد از نیست بہت *
 بزد تا چو طہاش بر آمد معان
 برو پاسانے گذر کرد و لغت
 گناد آب رویش نہروی ہوز
 کہ شبہا بدگہ برو سوز فل
 در عذر خواہان نہند و کریم
 شب نوبہ تقصیر روہ گناہ
 عجب گر ہفتی تکبوت دست

۳۱۵ اگر بندۂ دست حاجت بر آر
وگر شمسار آب حسرت بید
نیاید بدین ور کسے عذر خواه-
که سسل ندامت نشستش گناه
نیزد خدا آب روی کسے
که ریزد گناه آب چشمش بے

حکایت

۳۲۰ صبغاً ورم طبعی اندر گذشت
چو گویم کز انم چه بر سر گذشت
قصا نقش یوسف جمائے نکرو
که ماہی گورکش چو یونس نخورد
درین باغ سوسے نیاید بلند
که باد اجل بخش ازین نکند
عجب نیست بر خاک اگر گل شگفت
که چندین گل اندام در خاک
بس گفتم اے ننگ مردان بپر
ز سودا و اشنگی بر تدرش
که کوک رود پاک و آلوده پیر
ز هوتم و رآن جائے تاریک تنگ
بر انداختم سنگے از مقدش
ز شورید حال و بگرد زنگ
ز فرزند و لبندیم آمد بگوشش
گرت وحشت آمد ز تاریک جائے
سحبش باش و باروشنای ورا
شب گو۔ خواہی منور چو روز
ازینجا چراغ عمل بر فرود
تن کار کن حق بجزو زین
سباوا کہ تلاش نیار و طب
گرو سبے فسراوان طمع ظن بند
که گندم نیفشانده حشر من بند

۳۳۰ برآن خورد سعیدی کہ بیخ نشاند کسے برد خرمین کہ نغمے فشاند

باب دهم در مناجات و ختم کتاب

بیایا بر آیم دستت ز فل
 که نتوان بر آورد منسوا ز گل
 بفصل خندان می نه بینی درخت
 که بے برگ ماند ز سبزه سخت
 بر آرد شخصی دستم نیاز
 ز رحمت نگرود تهی دست باز
 قضا خلعت نامدایش دهد
 قدر میوه در کنارش نهد
 ۵ مپندار از آن ورگه برگزیده است
 که نویسد گردو بر آورده دست
 همه طاعت آرند و مسکین نیاز
 بیایا بدرگاه مسکین سوار
 چو شاخ بر بند بر آیم دست
 که بے برگ ازین بیش نتوان نشست
 خداوندگارا نظر کن بجسود
 که حُرم آید از بندگان در وجود
 گناه آید از سبده حاکار
 باמיד عفو خداوندگار
 ۱۰ کرمیا بزیق تو پرورده ایم
 بالفام و لطف تو خو کرده ایم
 گدا چون کرم بسند و لطف و ناز
 نگرد ز وسایل بخشنده باز
 چو مارا دنیا تو کردی عزیز
 بعقوبی همین چشم داریم نیز
 عزیز تو خواری نه بسند ز کس
 خدا یا بعنرت که خوایم مکن
 ۱۵ مُسلط مکن چون منی بر سرم
 بذل گنه شرارم مکن
 ز دست تو به گر عقوبت برم

گیتی به زمین نباشد بی
 داشت مساری ز روی تو بس
 گرم بر سر افتد ز تو سایه
 اگر تاج بخشی سرفرازدم
 جفا برون از دست همچون خودی
 وگر شرمسارم مکن پیش کس
 سپهرم بود کمترین پایه
 تو بر دار تا کس نه یسندازدم

حکایت

۲۰ تنم می بلرزو چو یاد آورم
 که می گفت با حق بیارمی بس
 باطمینان بخوان یا بران از دم
 تو دانی که مسکین و بیچاره ایم
 نهی تازو این نفس سرکش چنان
 که با نفس و شیطان برآید زور
 ۲۵ بگردان رابرت که راستی بد
 خدایا بذات خداوندیت
 بیبیک محتاج بیت الحرام
 بتکبیر مردان شمشیر زن
 ۳۰ بطاعات پیران آراسته
 ببدفون شرب عبد السلام
 که مرد و غا را شمایندن
 بصدق جوانان نوخاسته
 مناجات شوریده در خرم
 سیفکن که دستم بگیرد کس
 نذارو بجز استانت سرم
 ف و مانده نفس تاره ایم
 که عفتش بگواند گرفتار عنان
 مصاف پلنگان سیاه ز مور
 وزین دشمنانم پناهی بد
 باوصاف بی مثل و مانندیت
 ببدفون شرب عبد السلام
 که مرد و غا را شمایندن
 بصدق جوانان نوخاسته

که ما را دران ورطه یک نفس ❖ ز ننگ و گفتن بفسر پورس
 امید است از آنان که طاعت کنند ❖ که بیطاعتان را شفاعت کنند
 پیاکان کز آلاشیم دور دار ❖ وگر زلته رفت معذور دار
 به پیران نشست از عبادت و توان ❖ ز شرم گنه دیده بر پشت پا
 ۳۵ که چشم ز روی سعادت ببند ❖ زبانم بوقت شهادت ببند
 چراغ یقینم و سراج راه دار ❖ ز بد کردنم دست کوتاه دار
 بگردان زنا دیدنی دیده ام ❖ زده دست بر تا سپنیده ام
 من آن ذره ام در هواست تو نیست ❖ وجود و عدم ز احتقارم یک نیست
 ز خورشید لطف شعاع لبم ❖ که حسد در شفاعت نه بیند کم
 ۴۰ بدی را نگه کن که بهتر است ❖ گدا را ز شاه التفاتت است
 مرا گر بگیری بانصاف و داد ❖ بنالم که عفویم نه این وعده داد
 خدایا بذلت مران از درم ❖ که صورت نه بند و درم بگم
 و از جیب غایب شدم روز چند ❖ چو بار آورم در برویم ببند
 چه عذر آورم از ننگ نرواستی ❖ مگر عجز پیش آورم گامی غنی
 ۴۵ فقیرم بجرم و گناهیم بگیر ❖ غنی را ترشم بود بر فقیه
 سپر باید از ضعف عالم گریست ❖ اگر من ضعیفم پناهم تو نیست

خدا یا بغفلت شکستیم عهد چه زور آورد با قضا دستِ جود
 چه برخیزد از دستِ تدبیر ما همین تکیه بس عذرِ تقصیر ما
 همه هر چه کردیم تو برهیم زوی * چه قوت کند با خدائی خودی
 ۵۰ نه من سر زحمت بد می برم که حکمت چنین می رو، بزم
 حکایت

سیه چه ده بکست زشت خواند جواب بگفتش که حیا ان بلند
 نه من صورت خویش خود کرده ام که غیبم شماری که بد کرده ام
 ترا با من از زشت رویم چه کار نه آت منم زشت و زیبا نگار
 ازانم که بر سه نبشتی ز پیش * نه کم کردم اسه بنده پرورنده پیش
 ۵۰ تو واسه آت که و تاور نیسم تواناست مطلق نونی من کیسم
 گرم بینامی بسیدم بخیر هم گرم کنی باز سانه ز سیر
 جهان آتشین گر نه پدای کند کجا بندد پر سیه مای کن
 حکایت

چه خوش گفت و دین که تا بوست که ناب نوبه که دوست که تکه دست
 گر او توبه بخش بساند تو دست که پیمان فاسد ثبات است دست
 ۶۰ بخت که چشم ز بلبل بود نبوت که فتنه بنام سوز

ز مسکنِ رومے در خاکِ رفت
 تو یک نوبت ابے ابر رحمت بہار
 غبارِ گناہم بر افلاک رفت
 ولیکن بملک وگر راہ نیست
 تو وانی ضمیر زبان بستگان
 کہ در پیش باران مناند غبار
 تو ہرہم نہی بر دلِ حشنگان

حکایت

۶۵ منغے در بروے از جهان بستہ بود
 پس از چند سال آن کو پیدہ کیش
 بے را بخدمت میان بستہ بود
 قضا حالتے صعبش آورد پیش
 بخلطید بچارہ بر خاکِ دیر
 بجان آدمِ جسم کن ہرہم
 کہ پیش بمان نشد کارہا
 کہ نتواند از خود براندن گس
 بہا بطل پرستیدست چند سال
 وگر نہ بخواہم نہ پروردگار
 کہ کاشش بر آورد بزدان پاک
 کہ سر وقت صفائی ہو تیرہ شد
 ہنوزش سر از خمر میخانہ مست
 ۶۶ کہ در ماندہ ام دستگیر اے صنم
 بنارید در خدمتش بارہا
 ہا تے چون بر آرد مہمات کس
 بر آشفت کلے پائے بندہ ضلال
 تہمتے کہ در پیش دارم بر آرد
 ہنوز از بت آوردہ رطیش بجاک
 خفایق شماسے درین خیرہ شد
 ۷۰ کہ سرگشتہ دون باطل پرست

دل از کفر و دوست از خیانت نشست
 خدایش بر آورد کاسے کہ ثبت
 و نہ رفت خاطر و رین مشککش
 کہ پیش صنم پر ناقص مثنوی
 گر از درگ ما شود نیز رو • پس آنگہ چه فرق از صنم تا صمد
 ۸۰ دل اندر صمد باید اسے دوست بست
 کمال بہت اگر سریرین در نہی
 خدا یا متقصہ بکار آیم
 کہ عاجز تر اند از صنم بہر کہ بہت
 کہ باز آیت دست حاجت تھی
 تھی دست و امیدوار آسدم

حکایت

شنیدم کہ مستی ز تاب نبیہ
 بمقصود سجدے در دوید
 بنالید بر آستان کسرم
 کہ یا رب بفسد و وس اعلیٰ برم
 ۸۵ نمون گریبان گیتش کہ بین
 سگ و سجدے است غافل از عقل و دین
 چه شایستہ کہوی کہ جوئی بہشت
 نی نہایت ناز با روست نشست
 بگفت این سخن پر و بگریست
 کہ ستم دار از من اسے خواجہ دست
 عجب داری از لطف پروردگار
 کہ ہاٹ گنگا سے امیدوار
 ترا می بگویم کہ عذرم پذیر
 کہ خانم گن پیش غفوش عظیم
 ۹۰ ہمی شرم دارم از لطف کریم

کسے راکہ پیری در آرد ز پاسے
 سن آنم ز پاسے اندر افتاده پیسے
 بگویم بزرگی و جسام بخش
 اگر پاسے اندک ز کُل دانم
 ۹۰ تو دنیا و ما خایف از یکدیگر
 بر آورده مسروم ز بیرون خروش
 بناوانی از بندگان سرکشند ❖
 اگر حَسَم بخشی بمقدارِ جود
 وگر خشم گیری بقتله گناه
 ۱۰۰ گرم دستگیری بجای رسم
 که زور آورد گر تو یاری دہی
 دو خواہند بودن بخشہ فریق
 عجیب گر بود راہم از دست راست
 دلم می دہد وقت وقت این اسید
 ۱۰۵ عجیب دارم از شرم وارد زین
 نہ یوسف کہ چندین بلا دید و بند

چو دستش نگیری نخبیند و جاسے
 خدا یا بفضل خودم دستگیر
 و سرومانگی و گنابسم بخش
 بنا بخندوی شہرہ گردانم
 کہ تو پرده پوشی و ما پرده در
 تو پائیدہ در پرده و پرده پوش
 خداوندگان مسلم در کشند
 نمناںد گرفتار سے اندر وجود
 بدوخ فرست و ترازو محسواد
 وگر بنگنی برنگی و رسم
 کہ گیرد چو تو دستکاری دہی
 ندانم گداین دہندم طریق
 کہ از دست من جز گزری برخواست
 کہ حق شرم وارد ز موس سفید
 کہ شرم نمی آید از خویشدن
 چو محکمش روان گشت و قدش بند

گز عفو کرو آل یعقوب را
 بگردار بد شان مقید کرو
 ز لطفت همین چشم داریم نیز
 کس از من سیه نامه نرویده نیست
 اجتماع نیاروم الا امید
 کما عفتی بود صورت خوب را
 اجتماعات مرجات شان و نکرده
 بدین سبب اجتماعت بخش است عزیز
 که چشم فعال پسندیده نیست
 امیدم بآرزگاری تست
 شدایا ز عفووم مکن نا امید

—
 —
 —

|
 |
 |

CHAPTER X.

ON PRAYER; AND THE CONCLUSION OF THE BOOK.

- No. 2
1001/2
- XXVIII. 1.—*بسمه* "By the cry: Here am I." *بشرب* Medina. "By him who is buried at Medina," i.e. Mahomet
2. *ببیت الحرام* = Mecca.
- XXIX. 1.—*ورطم* "the whirlpool of one breath," the death-agony.
2. "The shame of saying (there are) two (Gods)."
- XXXIV. 2.—"Eye from the shame of sun (fastened) on the back of the foot," cast down from shame.
- XLIX. 1. *تو درهم زدی* "Thou dost strike it together," or overturn it.
- LIV. 1.—*بپشتی* "back."
- LXXIX. 2.—*سید* "a (chief) God."
- XVI. 2. *قلم در کسب* "draw the pen through," i.e. pardon.

ERRATA.

1. *تو کبود* *تو کبود* *تو کبود*
که مستغنون گسیب *که مستغنون گسیب* *که مستغنون گسیب*
 2. *خون* *خون* *خون*
در خون *در خون* *در خون*
 3. *خون* *خون* *خون*

Handwritten signature or mark.

No. of
Couplet.

- L. 2.— برق is a district in Yaman, as well as "lightning."
- LVII. 2.— شب قدر "the night of power," the 27th of Ramzán, when the Korán is supposed to have come down from heaven.
- LXI. 2.— "In swimming" is understood.
- LXIII. 1.— كور the wager.
2. Go on rising and falling (like a cripple).
- LXIX. 1.— رحيل the signal for starting—"march."
- LXX. 1.— The camel-driver here referred to is Death.
- LXXIII. 2.— نقل "translation" (to Paradise).
- LXXIX. 2.— For دم read هم .
- LXXXI. 2.— وحر "dignity."
- LXXXVIII. 2.— نكير : Nakir and Munkir are the two angels who are believed to try Mussulmans in the grave.
- CVI. 1.— فرود رفت "descended (to the grave)."
- CXII. 1.— تير the 4th month, اردی بهشت the 2nd month.
- CLIV. 1.— دوست "the friend," God.
- CLXXXVII. 2.— اولو العزم Noth, Abraham, Moses, Jesus, Mahomet, "the lords of constancy."
- CCVII. 2.— يوسف "Joseph," here God.
- CCXXIII. 2.— آدمی is a mistake for آدمی .
- CCXXX. 1.— تبت يداك (Arabic) "May thy two hands be destroyed."
- CCXL. 1.— The water meant here is the tear of reputation. جمع is a mistake for شمع .
- CCXLV. 2.— دستم would be better دستت .
- CCLIV. 2.— معرفت "the knowledge" of God.
- CCLVI. 2.— طمیل an uninvited guest.
- CCLVIII.— Mundád and Lar are the autumn and spring months.
- CCLXXXIX. 2.— شمشك the tyrant Zulkha.
- CCCXIV. 1.— بهشت would be better than هست .
- CCCXIX. 2.— يونس the prophet Jonah.

No. of
chapter

- CXXXIV. 1.—**موسا** an idol-temple in Kattiawar, destroyed by Mahmūd of Ghazni in A.D. 1024.
 2. **مسانه** an ancient idol.
 CXXXIX. 2.—**چمانی** anything inanimate, as fossils.
 CXXXII. 1.—**برهمن** "Brahmin."
 CXXXVII. 1.—**پارند خوان** "readers of the Pārand," the last of ten books said to have been revealed to Abraham. This is said to have treated of counsels, philosophy, and the mysteries of God. **استخوان** "bone," then "idol."
 CXLII. 2.—**اوستاد و د**, the Hindus and fire-worshippers' religions seem to be confused here.
 CXCIV. 1.—For **د راج** read **راج**.
 CXCIV. 2.—**پژن** the son of Rostam's sister. He fell in love with Munizha, daughter of Afrāsāb, king of Persia. The king, finding him one day in her house, put him into a pit, whence Rostam delivered him.
 CXIX. 2.—**ارمن** "Armeny."
 CXXIX. 2.—**مردمان** "people."
 CXXXVI. 1.—**مردمان** "an arch-priest, **مردمان** "fire-worshipper." The confusion between the Hindu and Magian worship still seems to continue here.
 CCLXIX. 2.—"They who were seized by hand."
 CCLXX. 2.—**مردمان** "the (light) of the man."
 CCLXXI. 2.—**مردمان** "they take care of wash food."

CHAPTER IX

ON RIVERS AND E.

- XXI. 1.—**مردمان** "the man."
 XXII. 1.—**مردمان** "the man."
 XXIII. 2.—**مردمان** "the man."
 XXIV. 2.—**مردمان** "the man."
 XXV. 2.—**مردمان** "the man."
 XXVI. 1.—**مردمان** "the man."

CHAPTER VIII.

ON THANKS.

No of
Couplet.

1. 1.—دوست "the friend," God.
- VII. 1.—بهش abbreviated from بهوش .
- IX. 1 and 2.—منی "sperma genitale"; منی "presumption."
- XII. 1.—پیش چیز: the order of these words has been inverted.
- XIV. 2.—ز غیبت "from the unseen to thee."
- XXVIII. 2.—عهد "the time (of infancy)."
- XXXIX. 2.—"That thou shouldst place thy finger on"—or cavil at.
- XLII. 2.—یک لخت "in one piece."
- XLV. 2.—"The members for the body, the heart for precious wisdom."
- XLVI. 2.—Like the letter Aleph, upright.
- XLVIII. 2.—جز پناحت "except in the worship of God."
- XLIX. 2.—انعام "bounty"; انعام "cattle."
- LIII. 2.—دوست "the friend," God.
- LIV. 2.—نعمت "the grace of God."
- LXVI. 2.—O father of wonderful judgment.
- LXXIV. 1.—"All are officers and servants (of God)."
- LXXV. 2.—Water-carriers in the East bear leather sacks, made of whole skins, for water, on their backs.
- XCI. 2.—بایستن imperative of بایستن "to stand by."
- XCIII. 1.—جیبونان "people of the Jibun river."
- CXII. 1.—زورق "boat." The meaning, according to the commentators, is: "O lord of the boat, do not keep thy boat on the water, because the boat of the wretched ones does not move on the water." The passage is, however, still very obscure.
- CXXX. 1.—ایستادن pres. tense of ایستادن "to stand."
- CXXXIII. 1.—"Go; be thankful that though thou art not on an ass."
- CXLII. 2.—تکمر بر غیر "reliance on any other but God"
- CLIV. 1.—اینان "these," i. e. hot, cold, moist, and dry.
- CLVIII. 1.—صبر "the waiting" (of the heart on God).
- CLIX. 2.—اقطاع assignments of land on feudal tenure.
- CLXIII. 2.—The و in زمین should be dropped to make the rhyme.

No. of
Couplet.

ccv — It will be observed that Clarke translates **مهرمیت** "hermaphrodite." It has really a far worse meaning, as the context shows.

ccviii 2.—"It would be better if the unworthy son died before the father"

ccxv 2 — Some MSS. read **قفل** for **مقل**.

ccxxvi 1 — **Kāzrun** is near Shiraz.

ccxxviii 2 — **ننگ نرکان**. these words in this and the following couplets apparently have an obscene meaning. Richardson, in his dictionary, gives it as the name of a place, the inhabitants of which were famed for beauty.

ccxxxix 1 — **گ** an abbreviation for **گرس** or **گیاه** "grass."

ccxli 2 — **بهرشت** corresponds to April.

ccxlii 1.—**Bukrāt** = **Hippocrates**

ccxlviii 2 — He who made the picture, (died).

cccl 1 — Although the value of **g** in these words goes forth (in these words).

cccl — This is the very picture of the painter, who has snatched away the heart in the distraction with violence."

cccliv 1 — **کتاب** "book" of the **Be-stān**.

ccclvi 1 — **تورقی** is in some MSS. is preferable to **تورق**.

2 — **جمال** **سایه** **سایه** **سایه** **سایه**.

ccclviii 2 — **شیرین** the spirit of evil, **شیرین** (falling).

ccclix 2 — **عرب کسبی** "word-knower," "slanderer."

ccclx 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxi 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxii 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxiii 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxiv 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxv 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxvi 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxvii 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

ccclxviii 2 — **دوستان** "downcast waiters," "relatives in other is."

No. of
Couplet.

- VIII. 1.—“Resignation and the fear of God are the free ones of good report.”
- XVI. 2.—فردا “to-morrow”—the Day of Judgment. There will be no record of actions done by the tongueless. What is uttered by the tongue is what brings men to perdition.
- XVIII. 1.—آگنده گوش “filled as to his ears,” i.e. deaf.
- XIX. 1.—نفس بر نفس “breath on breath,” incessantly.
- XX. 1.—سخن نا سختر “to cut short,” “speech unspoken.”
- XXIX. 2.—Who sees that the light is burned by its tongue,” i.e. its wick.
- XXXVIII. 2.—لا حول الا بالله the invocation, “There is no power nor virtue save in Allah.”
- XLI. 1.—Raksh was Roostum’s horse.
- XLVII. 1.—خوب خلق و خلق بومش “of good disposition and clad in a darvish’s robe.”
- LXXXIX. 2.—نعل نعلين Arabic dual of نعل .
- XCVII. 2.—الليل يغشى النهار (Arabic) “the night covers the day.”
- CXVII. 1.—داود طاي “David of the tribe of Tai.”
- CXXXVI. 2.—در پوستين خود است “he is in his own sheep-skin coat.” i.e. he censures himself.
- CXXXVII.—There must be proof of the (evil) act of a certain person, and from this bad act he (the calumniator) becomes manifest.
- CXLII. 2.—بسي بهتر : some MSS. have بسامانتر.
- CXLVII. 1.—نظاميه The Nizámiah was a college at Bagdad founded by Nizám-ul-Mulk Tusi, vazir of Sultan Sanjai.
- CLIII. 1.—حجاج Hujáj, son of Yoosuf, ruled Irák in A.D. 685. He was famed for cruelty.
- CLIX. 2.—ديوان here and in couplet CXLVI. appears to mean the book in which sins are recorded.
- CLXII. 2.—See couplet CXXXVI.
- CLXIX. 2.—Washing the teeth after the decline of the sun is considered unlawful in a fast.
- CLXXV. 1.—مسواك a soft twig of a tree used for rubbing the teeth to clean them.
- CLXXX. 2.—غيب دان “the secret-knower,” God.
- CCIV. 2.—رذ مي زند “robs,” as a highway robber.
- CCVII. 2.—“Thou mayest say he is more hostile than an enemy.”
- CCLXXVII. 2.—The context would lead one to think that this sentence should be in the affirmative and not in the negative.
- CCLXXX. 1.—سنين Arabic pl. of سن “a year.”

CHAPTER VI.
ON CONTENTMENT.

- ^{No. of}
^{Chapter.}
VIII 2.—معرفة الله "the knowledge" of God.
IX 1.—سِرٌّ "mystery."
XIII 2.—شجرة الميمون a tree in Paradise.
XX 1.—تفكير "reflection" on God.
XXIV 2.—هل من مزيد (Arabic) "Is there any more?"
XXV 1.—عيسى here means "soul." عِرْس "ass"—the body.
XXVII 2.—كسبتم بسطاء "I spread a cloth." Some MSS. have بسطاء "a table covered with food."
XXVIII 2.—حجج pl. of حجة.
XL 2.—انمو here in ans "grow I st."
LV.—"Perhaps thou art impatient as to enjoyments of life: if not, thou must of necessity beg at doors."
LIX 2.—حواشي حواشي "ask for."
LXIII 1.—لقد افسدتم ايمانكم "You, they indeed are lost:" from the Sura Arafat 4th Verse.
LXVIII 1.—الجنة "the paradises."
LXXV 2.—"When the letter I demand for payment is to follow."
LXX 2.—"I will be with you after these several and many months."
LXXI 2.—"I will be with you and your wife man's late hours sufficiency."
LXXIII 2.—"I will be with you in this world."
LXXIV 2.—"Have ye been told to be patient to me?" He was about to die.
LXXVI 1.—"I will be with you in the next world."
LXXVII 2.—"I will be with you in the next world."

CHAPTER VII.
ON EDUCATION.

- I 1.—"I will be with you in the next world."
II 2.—"How are the children of the next world?"

No. of
Complet.

throne, having taken the signet from the hand of a female slave Solomon's vazir discovered this and recited in his presence the book Zabur, for the purpose of revealing the secret. The demon could not hear the word of God, and withdrew, casting the ring into the sea, whence it returned to Solomon out of a fish's belly.

CCCCXLVIII. 1.—The line should begin with *اگر*.

CCCCXLIX. 2.—*گنده مغری* "a fetid brain," i.e. "be not proud."

CCCCLXX. 2.—*هنگام گیم* "a juggler."

CCCCLXXXV. 1.—*من بعد* "after this" (Arabic).

CCCCXCIII. 2.—*عمر* the second Khaliph.

DXI. 1.—*ذو النون* the name of a saint.

DXII. 1.—*مدین* name of a city.

CHAPTER V.

ON RESIGNATION.

I. 1.—*زیت* "olive-oil." Some MSS. have *شمع* "a light."

xv. 2.—Shagád was Roostum's brother, and threw him with his horse Raksh into a well. Roostum shot an arrow at him out of the well and killed him.

xvi. 1.—*سپهبدن* "Ispahan."

xxxii. 1.—*مع قصر* (Arabic) "in short."

xxxvii. 1.—*سپهبدن* "Ispahan."

lxvii. 1.—*اردبیل* a city in Azarbaijan.

xcii. 1.—*حوت* should be *حوت*.

cxii. 1.—*کین* a town on the island of *کین* in the *هند* sea.

cxliii. 2.—*معلم* "the teacher" from above, *معلم*.

clxxxviii. 1.—*دوست* God.

clxxxix. 2.—*زین قبل* "on this account."

cxviii. 1.—*مژده* "a reward" from above, *مژده*.

No. of
Crescent

- CXXXVIII. 2.—*إن هذا اليوم عسير* (Arabic) "This is a dreadful day."
- CXXXIX. 1.—*يدان* "two hands," Arabic dual of *يد*.
 ثلاثون two stars near the Pole.
- CLVII. 1.—*در* "in a certain cell."
- CLVIII. 2.—"If thou art not learned, be not less than a hearer," i.e. listen to others.
- CLIX.—"If the forbidding of unlawful things is in thy hand, it is not becoming to sit as if thou hadst neither hand nor feet."
- CLIV. 2.—*رجال* pl. of *رجل* (Arabic) "men."
- CLV. 1.—*خمس* "these five short days of life."
- CLVI. 1.—*تقدم وجه فرسي* "take the trouble to come."
- CLXXI. 2.—*دراغ* has as for *در*.
- CLXXII. 2.—*درویش*, the speaker
- CLXXIII. 2.—*دو* is redundant.
- CLXXVII. 2.—*چرا* for *چه* "a word."
- CLXXIX. 2.—"His life clung to his body by a single hair."
- CLXXX. 2.—*دو* the women—*دو* in the harem.
- CLXXXI. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXII. 1.—*دو* "He was an Abyssinian who died at the time when Muhammad was praying."
- CLXXXIII. 2.—*دو* "The month of the year taken at night by Muhammad, at the time of the month of Ramadan."
- CLXXXIV. 1.—*دو* "One who has long ancestry."
- CLXXXV. 2.—*دو* *دو* *دو* "The world is a slave"—has a ring in
- CLXXXVI. 2.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXVII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXVIII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXIX. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXX. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXI. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXIII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXIV. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXV. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXVI. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXVII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXVIII. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXIX. 1.—*دو* *دو* *دو*
- CLXXXXX. 1.—*دو* *دو* *دو*

No. of
Couplet

- CCCXXX. 1.— should be *جر*.
- CCCXXXIII. 2.— *سرایت کردن*: Clarke translates this "circulation." In Graf's Persian commentary it is explained by *در گدشتن از چیزی چیزی*.
- CCCXXXIV. 2.— *همدرد* "sympathetic to thee."
- CCCXXXVII. 1.— "To the wretched one from whose hands the reins have gone."
- CCCXLII. 2.— *مستان* "those intoxicated" with God's love.
- CCCXLIII.— "When I first took up this business I lifted my heart at once from desire."
- CCCXLIV. 1.— One who throws away his head is a true lover.
2. *بد زهره* "the chicken-hearted one"
- CCCLI. 1.— *فرهاد* a sculptor who was enamoured of Shereen, queen of Khusro Parviz.
- CCCLX. 1.— "This is the way (of God)."
- CCCLXI. 2.— Arabic *قل الحمد لله* "say, 'Praise to God'"
- CCCLXII. 2.— *عرض* "earthly desires."

CHAPTER IV.

ON HUMILITY.

- v. and following.— This story is aimed literally at Goethe by the German poet Goethe, in his *West-östlicher Divan*.
- XX. 1 and 2.— Meaning that he himself was the only injured thing in the Mosque, and he therefore withdrew in order not to defile it.
- XL. 1 and 2.— The nominative to *خداوند* and *خدا*, must here be understood to be God.
- LXII. 2.— *مس القربى*: it will truly be a bad companion.
- CII. 2.— *لم ولا نسلم* (Arabic) "the 'not' and 'we do not agree'."
- CIII. 2.— *بلا ونعم* (Arabic) "with 'no' and 'yes'."
- CXIII.— "Drew his head from the street *خارج از راه* + *خارج*, drew his pen upon the head of the *بهر سر* 'pen' + *بهر* 'upon' + *سر* 'head' in show to substance, and *بهر* 'to' + *سر* 'the head'."
- CXXI. 1.— *کهن میرزان*: the poor who wear *کهن* "old"
2. *تستار نهم کرم* "the turtle in at *تستار* 'turtle' + *نهم* 'at' + *کرم* 'tortoise'."

No. of
Compleat

- LXVII. 1.—Jacob is supposed to have become blind from much weeping at the loss of Joseph.
- LXI. 2.—“In remembering thee I have ceased from worshipping myself.”
- LXVI. 1.—“set fire to the reeds.” آتش بنی در زن
- LXX. 2.—Clarke would substitute *خرمن* for *ازمن*.
- LXXVI. 2.—“his own lost one,” *گم گشته خویش* God.
- LXXVIII. 1.—“the king,” *مَلِك* God. “an angel.” *مَلَك*
- LXXIX.—“Strong of arm” (spiritually); “short of hand” (materially); “wise;” “mad” (outwardly); “clever;” “intoxicated” (outwardly).
- LXXXVI. 1.—“dear” *عزیزان* (to God).
- LXXXVII. 1 and 2.—The first *ز* is a “vine,” and the second “colour.”
- LXXXVIII. 2.—“Not like the river with foam gathered (on its mouth).”
- XC. 2.—“There is not a reality of life under every outward form.”
- XCI. 1.—“God.” *مَلطان*
- 2.—“a patched darvish's coat” and a “living thing.” The Sufis wore blue garments.
- XCIII. 1 and 2.—They do not, like the juggler, fasten up their own feet, for the wooden foot (clog) does not move from its place firmly.
- XCIV. 1.—“companions of the secret abode (of God).” *حرفهان خلوت سراي* “Am I your God?” They are with a draught intoxicated until the blast of the trumpet (of the Angel of Death).
- xcv. 1.—“They cannot be forced to abandon desire by the sword.”
2. “Abstinence and love are as the mirror and the stone,” i.e. the one shatters the other.
- XCIX. 2. *جان برخی کردن* “to offer life as a ransom.”
- CVIII. 1.—“I see not the way of flight from her street.”
- CXXI.—The “assembly” is that of love to God, and the “cup” that of His love.
- CXXIII. 2.—*آواز* the mendicant's cry.
- CXXXIV. 2.—Arabic, “Whoever knocks at the door of the Merciful, it is opened.”
- CXLV. 1.—*ذکر* the recitation of the name of God.
- CCXIII. 1.—*فاریاب* is a town in Turkestán.
- CCXV. 1.—*مباهان* “the black men”—Ethiopians.
- CCXXI. 2.—*ابدال* (pl. of *بدیل*), “good, pious men,” for whom God continues the world in existence, and who pass through fire and water unharmed. There are seventy of them.

CHAPTER III.

The love referred to in this Chapter is said to be divine love, such as is professed by the Sufis. This must be understood in reading the following notes, as it would take up too much space to repeat it on every occasion when a reference to عشق occurs.

No. of
Couplet.

- I. 2.—The “wound” is that of separation, and “plaster,” that of propinquity to God.
- III. 2.—دم در کشنده “draw in the breath”—are patient.
- VII. 1.—عزبت “retirement,” or the mystery of God. حی probably means “immortality” here.
- VIII. 1.—یار “the friend,” God.
- IX. 2.—بظلمت در آند “are in darkness.”
- X. 1.—بيت المقدس “the holy house”—Jerusalem. قباب plural of قبة “towers.” رها کرده &c., “the wall without forsaken.”
- XI.—“Like the moths they set fire to themselves, and do not, like the silkworm, weave round themselves.”
- XIII. 2.—مستسقى “desirous of drinking.”
- XV. 1.—بمیداریش “when she is awake.” بخواب اندرش “when she is asleep.”
- XVII. 1.—“If thy beloved does not appreciate thy gold.”
- XIX. 2.—“Again, if thou closest thy eye, she is in thy heart.”
- XXIII.—“Art thou astonished that the travellers on the road of God are drowned in the sea of divine mystery?”
- XXIV. 2.—حبيب “the friend,” God.
- XXV. 2.—ماقی “the cup-bearer,” God, with the sight of whose splendour they are intoxicated.
- XXVII. 1.—أنت “Am I not your God?”
2. قالوا بلى “They said, Yes!”
- XXXII.—“The steed (of the body) killed with much (austerity) they have practised at night.”
- XXXIV. 1 and 2.—صورت نگار “the painter” God. صورت “the body.”
- XXXV. 1.—پوست “the skin”—external beauty.
- XXXVI. 1.—می صرف وحدت “the pure wine of the unity (of God).”
- XXXIX. 1.—میل “a mile-stone,” i.e. as firm.
2. پهل the bishop at chess, which stands by the side of the اسب or knight.

No. of
Couplet

- CCCLXIII. 1.—طى "the tribe of Tai."
- CCCLXIV. 1.—ظهير, not ظهير.
- CCCLXVI. 2.—"Let them demand me from this renowned chief"
- CCCLXIX. 2.—مگر must be read with the next couplet.
- CCCLXXI. 1.—مسلماني Islám.
- CCCLXXIX. 2.—"Darkness let down its skirt on the horizon."
- CCCLXXXI. 2.—أحسن إلى من أساء "benefit him who sins against thee."
- CCCLXCIV. 2.—"That thou wast busy with the owl rather than with the Phoenix."
- CCCCXXII. 2.—Against whom the doors (of men) are shut.
- CCCCXXIII. 2.—محل or حله "a quarter," here the Day of Judgment; "who will display their skirts at the Day of Judgment (in dignity)."
- CCCCXXXIV.—A play on the words چنگ and نای: in the 1st line they are the "claw (hand)" and the "neck" and in the 2nd the "harp" and "flute."
- CCCCXXXVIII. 2.—سنگ آذر است "is in the stone."
- CCCLXVI. 2.—Uj was a giant, whose mother was a daughter of Adam. At the Flood the water only came up to his waist. In the days of Moses he took up a mountain to cast on the army of the Israelites and destroy them; but God sent the Hoopoe, which made a hole in it, so that it fell on his neck as a collar. Moses then struck him on the ankle with a staff, and he fell and died from the blow.
- CCCLXVII. 1.—مصطفى "the chosen one," Mahomet.
- CCCLXXIX. 1.—"O thou by whose face a world is glad."
- CCCLXXI. 2.—رحمت العالمين "the mercy of the two worlds" (Arabic dual of عالم).
- CCCLXXII. 2.—شب هجر the 27th night of Ramazán, most blessed, because all prayers are heard in it.
- DII. 1.—The old man of the village, Firdusi.
- DIV. 2.—بصوت فر "of more value."
- DVI. 2.—"It tears Joseph." His brothers reported that a wolf had killed Joseph, when they had sold him.
- DVIII. 1.—Behram, the dweller in the desert, or Behram Goor.
- DXIII. 2.—چاه for جاه "a well."

No. of
Couplet.

cxvii. 2.—Saharwari was a son of Abu Bakr Sadik, the Khaliph, and a Suff.

cxviii. 2.—The admonition was given when Sa'adi was in a boat with him.

cxxi. 1.—It had been well if hell had been filled by me, so as to leave no room for others.

cxix.—A tale in eight couplets which is in Graf's edition is here omitted.

cxix. 2.—*شغیران* a thorny tree.

cxliii. 1.—The well is the well of pride.

cxlv. 2.—“That thou shouldst deprive thyself (during the day) and eat (at night).”

cxlv. 1.—*یکى دست گیرم* “for once take my hand.”

cxlix. 1.—*قنطار* “an ox-hide full of silver or gold,” a weight of 1,200 dinars.

2.—*قبراط* a weight of 4 grains.

cxliii. 2.—*افتد بفرماندهی* “he may chance to become a ruler.”

cxliii. 2.—A pawn may be made a queen at chess.

cxvii. 2.—“Mercury put his pen in the ink”—made a black mark against his name.

cxlix.—*کیسه و دست پاک* “with empty purse and hand.”

cxliii. 2.—“The revolution of the world has placed him in my day (state).”

cxlviii. 1.—*شبللی* was an Egyptian who came to Bagdad, repented of his sins, and became famous for piety.

cxlv. 2.—*بوا مانده* “on what has been left.”

cxlix. 1.—*راحت رسان* “bring ease to others.”

cxliii. 2.—*تہلیل* repeating the Mussulman creed.

cxliii. 1.—*تصحیف* altering letters, as *توسم* to *توسم*.

cxliii. 1.—*حاتم* a man renowned for liberality.

cxliii. 1.—*بٹی* “to Tai,” the name of Hatim's tribe.

cxliii. 2.—*زنده رود* one of the rivers of Persia.

cxliii. 2.—A curiously constructed sentence, as if Hatim had spoken to a non-existent steed not to come into existence.

cxliii. 1.—*کسان* i.e. the envoys.

2. This is apparently a parenthetical sentence: it means that the disposition to do good came spontaneously, and was not acquired by art.

cxliii. 1.—Roum must be read as the Sultan of Roum.

cxliii. 1.—“No one mentioned the name of Hatim to him.”

cxliii. 1.—“How much of his conversation?” Thus betraying jealousy.

CHAPTER II.

No. of
Couplet.

- I. 1.—معنی: Clarke translates this "truth": it would perhaps be better to use "reality" or "substance" in comparison with صورت "show" or "appearance."
- v. 2.—بعد از تو "after thee," i.e. after thy death.
- XXIX. 2.—"Khujand" is a village in Mawar-un-Nahr.
- XXXVII. 1.—ابن السبيل "a son of the road"—a traveller.
2.—خليل Abraham, as the "friend" of God.
- XLII. 2.—بكي مردمی كن "do me a favour." ار in line 1 should be ای.
- XLIII. 2.—خالقش Abraham's disposition.
- LI. 1.—بيگانه "a stranger" to the true faith.
- LVI. 1.—تفسیر the interpretation of the Korán.
- LVII. 2.—Probably, that men of wisdom should give religion to the world.
"for bread," as in the preceding couplet.
- LX. 1 and 2.—This probably means that the speaker owed a man ten dirams, a very small part of which was as a weight of ten "mans" on the former's heart, as he was continually being dunned for the money.
- LXIV. 1.—الف, the very commencement of the record of religion.
2.—باب لا تبصر "the chapter, 'Do not spend.'"
- LXVII. 2.—دو سستی دو "two pieces of money," gold or silver.
- LXX. 2.—ابو زيد was a chess-player. The passage means the borrower was one who would beat Abu Zaid at chess.
- LXXIX. 1.—صد هزار 100,000 dinars.
2.—حلف "his son."
- LXXX. 2.—"Took off the fastening from it"; that is, spent it.
- LXXXVI. 1.—مچرد one who strips himself to devote himself to God. خانه پرداز "finisher of a house," i.e. one who bestows it all.
- XCv. 2.—صحر جنی Sahar was the name of the Jinn or Genie who got possession of Solomon's signet.
- XCvii. 2.—ديو سفيد was the name of a hero of Mazandarán, whom Roostum killed.
- CVII. 2.—نگه چه می داری تا for می چه داری.
- CXI. 1.—مورد the heir is understood.
2.—مغبن may mean "loss of money," or "being deceived."

No. of
Couplet.

DII. 2.—شکر is a mistake for شد.

DIK. 1.—در کاف کن “in the beginning of Creation.” Káf is the first letter of کف, Arabic for “Be.” The Korán says, “When God wished to create a thing, His command was as follows: God said to it, ‘Be,’ then it became.”

DXVI. 1.—فردا “to-morrow,” the Judgment Day.

DXXXV. 1 and 2.—The first کرمسان is “Kirmania,” and the second “worms.” After couplet DXLVII. a story containing 13 couplets has been omitted here.

DXLIX. 1.—He spread his hands over, or convinced him.

DLXXX. 2.—چو اوئی “like him.”

DXCLII. 2.—بهم در آمدن “to be disturbed.”

DCII. 1.—مرو یا سر رهنم “Go not to the end of the rope,” “do not exceed.”

DCX. 1 and 2.—In line 1 اجل is “glorious”; and in the 2nd, “death.”

DCXXII. 1.—دستی برین “strike the hand,” or “take action.”

DCXXIV. 2.—بالوند “above the mountain of Alvand.”

DCXLI. 1.—Alf-Arsalán was one of the Saljuk kings.

DCLXV. 1.—Ghur is a country near Kandahar.

DCLXXVIII. 2.—نیارم شد “I cannot go.”

DCXCIII.—Twenty-three couplets that appear in Graf's edition are omitted here.

DCXXIV. 2.—“Suppose one man killed out of a whole people.”

DCCXXIX. 2.—سروش the angel Gabriel.

DCCXXXI. 1.—“His head remained awhile in the collar (of thought).”

DCCXLI. 1.—Mamun was the son of Abdurrahmán.

DCCXCVIII. 2.—“Suppose sugar eaten, or blood of the heart (grief) poured out (what then?).”

DCCXXIV. 1.—دوست “a friend”; here God.

DCCXXVII. 1.—حو در وی نگردد “when it does not affect him.”

DCCXXIX. 1 and 2.—“A ring makes an impression on wax, not on stone.”

DCCXXXI. 2.—کند “makes,” کند “blunt.”

DCCXXXIV.—Roostum and Asfundiyyar, two celebrated Persian heroes.

DCCCLIV. 1.—“When thou seest the army is divided.”

DCCCLX. 2.—Afrásiáb was a Persian hero.

DCCCLXXVII. 1.—این نیم “this half”—thy own army.

DCCCLII. 2.—چپ آوازه افگند “spread a report that he was going to the left.”

No. of
Couplet.

- CCCLIII. 2.—“Thou hast cast the shadow (of thy justice) to the distance of a year's journey.”
- CCCLIV.—“I desired from the fortune of my good star that the Humá (Phoenix) might cast its shadow on my head,” thus leading to good luck.
- CCCLV. 2.—“Come into this shadow,” *i.e.* of Abu Bakr.
- CCCLXXXVIII. 2.—دە بە “tithe.”
- CCC. 1.—دورد should be درود “reaped.”
- CCCVI. 1.—کمان کیانی “the royal bow.”
- CCCLIX. 1.—دل رفته “his heart that had forsaken him.”
- CCCLXV. 2. نمیدانیم “thou dost not know me.”
- CCCLXXI. 2.—“When thy head is in its sleeping-place in Saturn.”
- CCCLXXIII. 2.—کو abbreviated for کم او.
- CCCLXXIV. 2.—که “but.”
- CCCLXXIX. 1.—The door here is the door of God.
- CCCLXXXVII. 2.—“The full-moon face of man became like the new moon,” *i.e.* was shrivelled up.
- CCCLXXXIX. 2.—کیش “when to him?”
- CCCLIV. 1.—مر an expletive without meaning.
- CCCLVI. 1.—For چه read چو.
- CCCLIX. 2.—نکله one of the Atábuk kings.
- CCCLX. 2.—سبق برد “he was pre-eminent.”
- CCCLXI. 1.—بکرة “by one road,” “once.”
- CCCLXIII. 2.—این پنج روز “these five days,” the short remainder of life.
- CCCLXIV. 1.—Read نادای for نادای.
- CCCLXVIII. 1.—In religion's road action, not talk, is required.
- CCCLXXV. 2.—“The better part of thy life and more has passed.”
- CCCLXXXI. 1.—Insert مآندن between چاودان and امید.
- CCCLXXXV. 1.—الآن “Oh! take care that.”
- CCCLXXXVI.—“Be liberal, that to-morrow (the Judgment Day), when they prepare the hall of audience, they may give thee a station in accordance with thy munificence.”
- CCCCII. 1.—ید Arabic, “hand.”
- CCCCXV. 1.—مها “O great one.”
- CCCCXXV. 1.—شاخ for هخ “a branch.”
- CCCLXVI. 1.—مجلس “a place of assembling,” the Day of Judgment.
2. عرش the ninth heaven, or the throne of God.
- CCCCXCVIII. 2.—سر بر خط نهادن “to place the head upon the line,” *i.e.* to be subject to.

No. of
Couplet.

- LXXXVIII. 2.—*صنعان* is a town in Arabia, and *سقلاب* a country in the North.
روم is, of course, Constantinople.
- XCII. 1.—*گردن فرو بردن بدوش* “to bow the neck to the back” means to be humble.
- XCIII. 1.—Some MSS. have *نداشت* for *بداشت*: the latter is preferable, meaning “has given up probity.”
- XCIV. 1.—*در ساخت* “has agreed with.”
- c. 1.—“When thieves fear each other.”
- CIII. 1.—*کن* is a mistake for *گر*.
- CV. 2.—“He draws tears from his eye.”
- CVII. 1.—*در هم* “together.”
- CXII. 2.—*الحمد خواند* referring to the Sura Fátiha of the Korán.
- CXLI. 1.—*بشکر قدم* “with thanks for his feet,” for his coming.
- CXLIV. 2.—*بستی* “at my carelessness.”
- CLIII. 1.—Insert *و* between *دید* and *بیش*.
- CLIV. 2.—Insert *و* between *امر* and *بیش*.
- CLXXII. 1.—*أهلی* Arabic, “without fear.”
- CLXXXIII. 1.—“He has affection for his slaves.”
- CLXXXIII. 2.—*دست در پیش داشت* “held the hand in front,” or “forbad.”
- CCXII. 1.—*زی* “towards.”
- CCXCIV. 2.—W. Clarke’s translation of *مستقی* as “the dropsical one” seems wrong. The word means a water-carrier, who is not filled, or has his water-skin not filled, by the Euphrates.
- CC. 2.—*روا دارم* as in some MSS., is preferable to *روا داردم*.
- CCIII. 1.—*در خاطر من* or *بخاطر درم*.
- CCVII. 2.—*جز بدم* “except evil towards me.”
- CCVIII. 2.—*از منش* “him than me.”
- CCIX. 1.—“When the king places my worth above him.”
- CCXI. 1.—*بریدی* “with regard to this to thee.”
- CCXXII. 1.—*آبش بر ریخت* “spilled his water,” or spoiled his reputation.
- CCXXIV. 2.—*سنگ ترازو* a stone used as a weight, probably.
- CCXXVI. 2.—*مرد دست افشاندن* “to open out the back of the hand,” i.e. to disagree.
- CCXXVIII. 1.—*همانا* “thou mayest say,” “assuredly.”
- CCXLVII. 2.—“For if thou takest action thereon.”
- CCXLVIII. 2.—“(The king) increased.”
- CCLI. 2.—“By the assistance of faith snatch away the ball of fortune.”

No. of
Couplet

- was Changiz Khán, with whom Atábak made peace by payment of money. In these lines the action of the two kings is contrasted.
- CLX. 1.—فزون, which some MSS. have, is, perhaps, better than برون .
- CLXXII. 1.—Zangi was the grandfather, and Sa'd the father, of Abu Bakr, in whose reign Sa'di flourished.
- CLXXX. 1.—“He took away the water (of reputation) from the river.”
- CLXXXI. 1.—“May the eye of fortune be opened upon thy face.”
- CLXXXVI. 2.—“Fulfil his desire in this world and that to come.”

CHAPTER I.

- III. 1.—بسی “much,” for “long.”
- VI. 1.—منزل همام “one who knows the stages towards salvation.”
- VII. 1.—نم “nine.”
2. Kizil Arslán, the name of a king. This alludes to a couplet composed in honour of Kizil Arslán by Záhir-Faryábí, as follows :
- نه کرسی فلک عهد اندیشه زهر پای
نا پوست برکاب قزل ارسلان دهد
- IX. 1.—آستان, the threshôl of God.
- XI. 1.—ذو الجلال “the lord of glory,” God.
- XVI. 1.—دهم “give me.”
- XVII. 1.—بر کار عبوم بدار “keep me in (the way) of good.”
- XXVI. 1.—نبینج should be the negative نبینج .
- XXIX. 1.—طریقت “the way” to God. Above this are still the stages of حقیقت “the truth” of the existence of God, and معرفت “the knowledge” of God.
- XXXI. 1.—تزع روان “the tearing up of life,” the death-agony.
- XLII. 1.—کم “for he,” i.e. the king.
- XLVI. 1.—بترس this would be better in the negative form, as in other MS.
- L. 2.—مزور is miswritten for مزدور “a labourer.”
- LII. 1.—Shiruyah was the son of Khusro Parviz.
- LXIV. 2.—“Whose hand is raised towards God in prayer against him.”
- LXVI. 1.—بمالش “by (confiscating) his property.”
- LXXXII. 1.—Shápur was a favourite of Khusro Parviz, and was employed by him in his courtship of Shireen, whom he subsequently married.
2. قلم در کشید “drew his pen through,” “cancelled.” Other MSS. substitute بر اسمش “to his pension,” for بر اسمش “to his name.”

- No. of
Complet.
- XCIX. 2.—بسر پردم اتمام "I passed my days."
- CI. 1.—خاکی نهاد "submissive," "humble." "I have never seen anyone like those pure, humble men of Shiráz. May blessing be on this dust (of Shiráz)!"
- CII. 2.—هر انگبخت مرا , i.e. بر انگبخت مرا "rooted up for me."
- CIII. 1 and 2.—In some MSS. the concluding verbs are in the 1st pers. sing. instead of the 3rd pl., and correspond better with the commencement: "I said to my heart."
- CVI. 2.—Carry away on paper, i.e. write and respect.
- CVII. 2.—Ten "doors" of instruction, corresponding to باب "chapters."
- CIX. 2.—That the benefactor may praise God's excellence by liberality.
- CX. 2.—This عشق or "love" is said by commentators to be the love of God.
- CXIV. 2.—The two 'Ids, i.e. the breaking of the fast of Ramzán, and the day on which sacrifices are offered.
- CXV. 2.—The treasury is, of course, the Bustán.
- CXVI. 1.—Some MSS. have بماندست , and others نماندست .
- CXVII. 1.—که "for," "because."
- CXVIII. 2.—"I have not heard of any learned man being a fault-finder."
- CXIX. 2.—حشوش "its quilting," usually of cotton.
- CXX. 2.—There is a play on the word حشو , which, according to commentators, means here "light words." The sentence may thus mean: "put on my quilting," or, "hide my light words."
- CXXII. 1.—The day of hope and fear, i.e. the Day of Judgment.
- CXXIII. 1.—"If thou seest evil in my words," as if it were اگر بدی بینی در سخن من .
- CXXV. 1.—همانا "you might say," equivalent to گویا .
- CXXVI. 2.—در عیبت من for بغیبت درم "in my absence."
- CXXVIII. 2.—چو بازش کنی "when thou openest it."
- CXXXII. 2.—سید "the lord," Mahomet: he was born in the time of Naushirwán. These lines are in praise of Muhammad Atábak Abu Bakr, to whom the book is dedicated.
- CXXXVI. 1 and 2.—Arabic. "And brass for the gate, like the ancient house (the Kaabah)! Around it from every broad road (men come)."
- CXLIV. 1.—چونوی "like him." Some MSS. have چون تو ای .
- CXLVIII. 2.—Zál may mean Rustam's father, or an old man.
- CLVI.—CLVIII.—Alexander the Great built a wall a hundred farsangs in length between two mountains, to check the incursions of the people who lived to the north of Kohistan, and are here called Gájuj (Gájuj and Majuj are Gog and Magog, descendants of Japhet). Gájuj Kufr

No. of
Couplet.

- LXX. 2.—مهبط جبرئیل “the place of descent of (*i.e.* inspired by) Gabriel,” the angel.
- LXXI. 1.—بعث و نشر “raising and dispersing”—the resurrection.
- LXXII. 2.—كلیهی “the familiar” (of God).
- LXXIII. 1.—یتیمی “he who is without a father”; قرآن نا کرده درست “who has not yet completed the Korán.”
2. Some MSS. read چند هفت for چند “who has obliterated seven creeds.”
- LXXV. 2.—كسرا should be كسری “royal.”
- LXXVI. 1.—لا قاست *i.e.* by the cry of لا قاست, as لا حول ولا قوت “there is no power, &c., but in God.” لا is the name of an idol, as is also عری in line 2.
- LXXVII. 2.—انجیل and توریت the Gospel and the Mosaical books.
- LXXVIII. 1.—شبی بر نشست: alluding to Mahomet’s reported flight in a night on his steed Burák from Mecca to Jerusalem, or higher than the heavens.
- LXXIX. 1.—تیم قریت “the desert of approach.”
2. مدره is a tree in the seventh heaven.
- LXXX.—بدو *i.e.* to Gabriel; سالار بیت الحرام *i.e.* Mahomet.
- LXXXIII. 2.—تجلی “the glory of God.”
- LXXXV. 1.—نعت invocation of praise or eulogium.
- LXXXVII.—آبو بكر father-in-law and first successor, or Khaliph, of Mahomet. مرید in this line means “disciple,” and in the 2nd “proud,” “disobedient.”
- LXXXVIII. 1.—عثمان “Osman, the third Khaliph.”
2. داندل a camel that Ali, the fourth Khaliph, rode.
- LXXXIX. 1.—فاطمه Mahomet’s daughter.
- XC. 2.—حی “life,” or God.
- XCI. 1.—مشتی a handful or small number.
2. طفیل name of a man. The general sense of the passage is: “How does thy dignity in the temple of God become less if a few devotees such as Toophail (an unbidden guest) appear as guests at the abode of salvation?”
- XCIV. 2.—“When thou wast created men were yet water and mud,” as stated in the Korán.
- XCV. 2.—فرع تست “thy branch or offspring.”
- XCVII.—لولاك refers to a Sura of the Korán stating: “If it had not been for thee I would not have created the heavens.” طاهآ و یاسین refer to two Suras of the Korán, which are entitled respectively طه and یسین. It is not known what the meaning of these mystical titles is.
- XCVIII.—“Since Sa’di only incompletely glorifies thee, on thee be blessing (الصلوة is the first chapter of the Korán), O Prophet, and peace!”

- No. of
Couplet.
- XXXIV. 2.—*ثم بر حرف او* "there is no place for anyone's finger," i.e. no one can find fault with.
- XXXVI. 2.—*كردست* abbreviated from *كردنه است* "who?"
- XXXVII. 1.—*در صلب سنگ* "in the loins of," or in the hard rock.
- XL. 2.—*كرد* "for," "inasmuch as."
- XLII. 2.—*وگر چندو*: the second *و* is superfluous.
- XLIII. 2.—"Who but He knows how to make being out of nothing?"
- XLVIII. 2.—*قوم* is a mistake for *قوم* (Arabic) "arise." In some MSS. the following couplet stands in place of this:
- چه شبها در این فکر بودم مستیز
که صورت گرفت آستینم که خیز*
- LI.—There is a play here on the words *سبحان* and *سبحان*, the former being the name of an eloquent Arab poet, and the latter meaning God.
- LII.—Some MSS. have *خامان* for *خامان*.
- LIV. 1.—*راز* here refers to divine mysteries.
- LVI. 2.—*بیرون* for *بیرون*; *كرد* for *از او*; *فبرده است* for *فبرده است*.
- LVII.—*باز* in the 1st line is "the falcon," and in the 2nd line "open," in contradistinction to the fastening up of the eyes in the 1st line.
- LVIII.—*راه* abbreviated from *راه* "a road."
- LIX. 1.—*كنج قارون*: Karoon is supposed to be the same as Korah, a cousin of Moses, and to have been possessed of great treasures. The legend goes that the earth swallowed him up for refusing to pay Moses a tithe of his possessions for the public use.
- LXI. 2.—*الست برکم عهد الست* "Am I not your Lord?" contained in the Korán.
- LXII. 1.—*راه* for *راه*; *راه* for *راه* present tense of *بودن* i.e. to the temple of God. *ببال محبت بری* "thou shalt fly with the wing of friendship."
- LXIII. 2.—*سرا برده* a canvas screen enclosing tents.
- LXIV. 2.—Difficult to understand. It may read *عنائش بگیر و بتحصیر كه ایست*: "Seize thou its reins and stand firm in the place of confusion." *ایست* is here the imperative of *ایستادن*.
- LXV. 2.—*داعی* here is probably God as the Cause or Author.
- LXVI. 2.—*و* should be inserted between *سپار* and *سر*.
- LXVII. 2.—*راه* for *راه*.
- LXVIII.—*مصطفى* "the chosen," Mahomet.
- LXIX. 1.—*السجایا* pl. of *سجیة* and *الشیم* pl. of *هیئت*, with the article *ال*, "disposition," "habit."
- 2.—*البرایا* pl. of *بریت* "men." *شفیع الام* "intercessor for his people," *امم* is the pl. of *امة*.

NOTES ON THE BUSTAN.

INTRODUCTION.

No. of
Couplet.

- I. 1.—Some MSS. have جهاندار in place of خداوند; but as the latter is used in the 2nd line, as well as in the 2nd couplet, it seems advisable to retain it. آفریدن abbreviated from آفریننده; pres. partic. of آفریدن "to create."
2. بر: most MSS. have در, which is preferable.
- III. 1.—هر که از abbreviated from هر که از "whoever from." درش: some MSS. read درگاه اش, using "temple" in place of "door."
2. رفت equivalent to رفت; "to whatever door he has gone."
- V.—نه بگیرد بشور "He does not seize instantly or hastily."
- VI. 2.—ما جرأ for ما جرى (Arabic) "what has occurred." در نوشت "has written in or recorded," i.e. pardoned; also rolled up or folded.
- VII. 2.—گناه for گناه.
- VIII.—The word پسر "a son" is probably understood here.
- X. 1.—"If a slave does not come up sharply to his business."
- XII. 2.—شود بوی "becomes separated or cut off from."
- XIII. 1.—بالا و پست "high and low," or heaven and earth.
- XIV.—بغما "plunder"; here نعمت "blessing" or "favour" is suggested.
- XV. 2.—که "who."
- XVIII.—سپهرخ در قاف. The fabulous bird, the Simurgh, on the mountain of Káf, equally fabulous: the latter was imagined by Asiatics to surround the world, bounding the horizon on all sides.
- XIX. 2.—دارای "the king or sovereign."
- XX. 1.—a mere expletive. رسد: other MSS. read سزد from سزیدن "to besit or become."
- XXVI. 2.—صم و بکم (Arabic) "deaf and dumb."
- XXVII. 2.—عزازیل an evil spirit, the devil.
- XXVIII. 1.—بر درگاه to be read as if it were بدرگاه.